

Ks. Janusz Mastalski (PAT, Kraków)

Samotność globalnego nastolatka problemem współczesnego wychowania

Samotność staje się jednym z poważniejszych problemów zglobalizowanego świata, bowiem wyraża ona właściwie jakiś stan niespełnienia człowieka, będący poniekąd wynikiem wewnętrznego rozdarcia między potrzebą odrębności *Ja* a potrzebą wspólnotowego *My*. Gdzieś w wyczuwalnej intuicynie przez jednostkę pełni te dwa stany doskonale współistnieją; rzeczywiste życie, poczynając od dzieciństwa i relacji z najbliższymi, spełnianie ich jednak utrudnia¹. Samotność dotyka wielu ludzi, bez względu na wiek, płeć czy wykształcenie. Jan Parandowski pisał, iż „każdy jest samotny i albo poddaje się temu nieubłaganemu prawu życia, albo stara się je podważyć miłością i przyjaźnią” W świecie, w którym coraz częściej ginie indywidualność i osobowość pojedynczego człowieka, następuje ogromna tęsknota za ową miłością i przyjaźnią. Szczególnie boleśnie przeżywają samotność dzieci i młodzież (wracają i zostają w sobie), co staje się dużym wyzwaniem dla współczesnej edukacji². Zanim jednak zostanie ten problem przybliżony, należy przyrzeć się dokładniej samemu zjawisku samotności.

¹ E. Dubas, *Samotność i osamotnienie jako wyzwanie dla dzisiejszej edukacji*, [w:] *Pedagogika wobec zagrożeń, kryzysów i nadziei*, red. T. Borowska, Kraków 2002, s. 96.

² A. Storr, *Solitude: A return to the self*, New York 1988, s. 25 n.

Samotność wymiarem globalizacji

Warto na początek uświadomić sobie, iż samotność jest zjawiskiem złożonym i bardzo różnie ujmowanym. We współczesnej pedagogice zasadniczo przedstawia się pięć podejść do pojęcia samotności:

- *Psychodynamiczne*. Samotność doświadczana jest jako siła dynamiczna i zarazem patologiczna. Samotnicy są apatyczni, pasywni, zdeprawowani i wiążą samotność z przeżyciami z dzieciństwa.
- *Fenomenologiczne*. Samotność jest wynikiem wewnętrznych przeżyć i doznań człowieka. Nie ma natomiast zasadniczo powiązań z przeżyciami wyniesionymi z dzieciństwa.
- *Egzystencjalistyczne*. Samotność ma siłę kreatywną i ułatwiającą, mimo iż jest doświadczeniem bolesnym dla człowieka.
- *Interakcjonistyczne*. Istnieją dwa rodzaje samotności: emocjonalna (np. brak związków interpersonalnych i intymnych) oraz społeczna (brak więzi społecznych i przynależności do grupy).
- *Poznawcze*. Samotność zależy od intensywności postrzegania jej powodów. Pojawia się wtedy, gdy kontakty społeczne są pomniejszone albo nie dają satysfakcji³.

Złożona jest także etiologia samotności. Najczęściej wymienia się cztery rodzaje przyczyn.

1. Pierwszy rodzaj to *przyczyny rozwojowe*, które sprowadzają się do braku realizacji podstawowych potrzeb człowieka. Pionierem w dziedzinie dostrzegania potrzeb w procesie wychowania był A. Maslow, który usystematyzował je w następujący sposób:

- *fizjologiczne*: głodu, pragnienia, snu, doznań zmysłowych;
- *bezpieczeństwa*: opieki, wolności od strachu i lęku;
- *afiliacji*: miłości, czułości i przynależności;
- *szacunku do siebie*: osiągnięć i prestiżu;
- *wiedzy i rozumienia siebie*;
- *potrzeby estetyczne i religijne*⁴.

³ J. Rembowski, *Samotność*, Gdańsk 1992, s. 25 n.

Biorąc pod uwagę potrzeby rozwojowe, zauważamy, iż trzy z nich mają wielki wpływ na samotność. Pierwsza potrzeba to *przynależność*. Osobom, a szczególnie dzieciom, potrzeba bliskich więzi z innymi istotami ludzkimi. Jeśli dzieci żyją w izolacji od rodziców, skutkuje to ich niepokojem i emocjonalną powściągliwością. Drugą potrzebą jest *akceptacja*. Jeżeli dzieci są lekceważone lub karane zbyt surowo, rozwijają w sobie poczucie braku wartości. Dochodzą do wniosku, że do nikogo nie należą i wycofują się z kontaktów z ludźmi albo też narzucają się innym w sposób, który pociąga za sobą dalsze odrzucenie. Trzecią potrzebą jest *nabywanie umiejętności społecznych*. Istnieją osoby, które starają się manipulować ludźmi, narzucają się, a to przynosi tylko odrzucenie, rozczarowanie i zwiększa ich osamotnienie. Tacy ludzie nie nauczyli się współżycia z innymi⁵.

2. Drugi rodzaj źródeł samotności stanowią *przyczyny psychologiczne*. Samotność psychologiczna jest nazywana osamotnieniem i uważa się ją za subiektywne, indywidualne odczucie osoby. Najczęściej jest ona definiowana jako „spostregany deficyt pozytywnych uczuć ze strony innych ludzi, szczególnie ludzi darzonych uczuciami, a także spostreganie swojej izolacji czy własnej przedmiotowości. Na natężenie uczucia przykrew samotności nie ma wpływu zasadność tych przekonań”⁶. Można wyodrębnić trzy kryteria „głębokości” uczucia osamotnienia⁷:

- *Kontakty z innymi ludźmi*. Według tego kryterium nie ma ludzi obiektywnie samotnych. Poczucie osamotnienia zależne jest od rodzaju utrzymywanych kontaktów oraz osób, z którymi są utrzymywane.
- *Obecność w pamięci*. Kryterium biorące pod uwagę fakt, że ktoś myśli o człowieku samotnym, pamięta o nim. Jeśli tej świadomości nie ma, wzmagą się samotność.

⁴ H. Krzysteczko, *Osobowość*, [w:] *Psychologia osobowości*, red. Ks. Józef Makselon, Kraków 1995, s. 180.

⁵ K. Rotenberg, S. Hymel, *Loneliness In childhood and adolescence*, New York 1999, s. 244 n.

⁶ W. Łukaszewski, *Szanse rozwoju osobowości*, Warszawa 1984, s. 330.

⁷ R. Pawłowska, E. Jundziłł, *Pedagogika człowieka samotnego*, Gdańsk 2003, s. 24 n.

- *Przedmiotowość-podmiotowość*. Kryterium to określa stopień instrumentalnego traktowania przez innych⁸.

3. Trzeci rodzaj przyczyn można odnaleźć w uwarunkowaniach społecznych. Samotność społeczna jest najczęściej określana jako „osłabienie lub brak więzi naturalnej z innym człowiekiem, życie niejako w bardzo luźnym związku ze społeczeństwem lub nawet poza nim”⁹.Większość naukowców zgadza się z poglądem, że szybkie przemiany społeczne dzisiejszej doby izolują od siebie ludzi, pozbawiają ich bliskich kontaktów ze sobą i przyczyniają się do rozpowszechniania zjawiska samotności. Do społecznych warunków, powodujących wzmaganie się poczucia osamotnienia można zaliczyć:

- *Rozwój techniki*, bowiem ludzie czują się mniej istotni, niepotrzebni.
- *Mobilność*. Rozwój komunikacji pozwala na łatwe przemieszczanie się po kraju i świecie. Bezrobocie i konieczność szukania lepszego życia w nowym miejscu powodują rozszerzenie zjawiska migracji. To z kolei rozdziela rodziny, niszczy poczucie więzi sąsiedzkiej i powoduje unikanie głębszych przyjaźni w obawie przed bólem rozstania.
- *Urbanizacja*. Poczucie niewygody prowadzi do poszukiwania ciszy i spokoju. Wiele osób żyje w izolacji i osamotnieniu.
- *Telewizja*. Osoby zniewolone mediami rzadko się do siebie odzywają. Opanowani przez odrealniony świat pokazywany w telewizji, wczuwają się w życie postaci fikcji telewizyjnej, zamiast nawiązywać łączność z sąsiadami i krewnymi, spotykać się z przyjaciółmi.

4. Kolejnym źródłem samotności człowieka są tzw. przyczyny natury moralnej. Człowiek, któremu brakuje własnej orientacji sensu życia, nie ma możliwości przezwyciężenia swej samotności, gdyż jego świat wewnętrzny jest pusty. Całkowite życie w świecie zewnętrznym z jednoczesnym pominięciem wagi obcowania ze swoim światem wewnętrznym, dialogu z sobą samym prowadzi w konsekwencji do zatracenia tej umiejętności i uczucia pustki egzystencjal-

⁸ W. Łukaszewski, *Szanse rozwoju...*, dz. cyt., s. 328n.

⁹ J. Gajda, *Samotność i kultura*, Warszawa 1987, s. 86.

nej¹⁰. W takiej sytuacji człowiek broni się przez otaczającą go rzeczywistością poprzez pewne mechanizmy, które jednak nie ochraniają go przed samotnością. Można odnaleźć przynajmniej trzy rodzaje owych mechanizmów obronnych:

Autorytaryzm. Tendencja do rezygnacji z niezależności swego indywidualnego ja i wtopienie się w kogoś lub w coś w celu uzyskania sił. Osoba o autorytarnym charakterze czuje się tym bardziej pobudzona i silna, im słabsza jest jej ofiara.

Destruktywność. Jest wynikiem niespełnionego życia i wyrazem bezsilności w stosunku do świata zewnętrznego. Objawami tego stanu są tendencje niszczycielskie, agresja i nienawiść do otoczenia.

Konformizm. Polega na naśladowaniu innych ludzi i przyjmowaniu w sposób bezkrytyczny ich wzorów i wartości. W ten sposób człowiek zyskuje przynależność do grupy społecznej. Pozornie zapewnia sobie poczucie bezpieczeństwa¹¹.

Jak więc widać, samotność stanowi rzeczywiście złożony i poważny problem współczesnego człowieka. Ma on wymiar coraz bardziej powszechny i związany jest niewątpliwie z globalizacją. Należy bowiem zwrócić uwagę na przeakcentowanie materialnego wymiaru ludzkiej natury i związane z tym problemy, które uzmysławiają, że globalizacja zgłasza zapotrzebowanie na określony typ człowieka o charakterystycznie zredukowanej sferze duchowej i egzystencjalnej¹². Tego typu tendencje najbardziej uderzają w dzieci i młodzież, co z kolei powoduje ich samotność w globalnym świecie dorosłych. Uczestnictwo w tym świecie powoduje, że stają się powoli globalnymi nastolatkami.

Samotność globalnego nastolatka

Jakże nie zgodzić się z poglądem, iż „wzrastająca konsumpcja za nic, umiłowanie wszelkiej wolności graniczącej z anarchią, uciekanie od obowiązków, cześć oddawana bałwanom i złotym celcom, hory-

¹⁰ R. Pawłowska, E. Jundziłł, *Pedagogika...*, dz. cyt., s. 28.

¹¹ J. Gajda, *Samotność i kultura...*, dz. cyt., s. 29 n.

¹² A. Szwed, *U źródeł współczesnego konsumpcjonizmu*, „W drodze” 1(1995), s. 42.

zontalne widzenie świata, wyłączna niemal cielesność doznań i zaniedbanie młodszych pokoleń – to rysy charakterystyczne zbliżające nas do Rzymu w przeddzień jego upadku. Nieważne skąd nadejdą dzisiejsi barbarzyńcy – czy będą ubrani w kreszowe dresy, czy w pomarańczowe koszule prosto z *love parade*. Ważne, że nadejdą”¹³. We współczesnych czasach ogromne wyzwanie dla edukacji stanowią zagrożenia, które dotyczą współczesnego młodego człowieka. Wydaje się, że największe z nich to:

- Panseksualizm prowadzący do odczłowieczenia godności ludzkiej, stający się wzorcem podejścia do płodności człowieka i wypierający rodzinę, która ma pierwszeństwo w kształtowaniu poglądów na temat seksualności.
- Plaga toksyn (alkohol, narkotyki), które stają się sposobem rozwiązywania problemów i w ten sposób zastępują rodzinę będącą naturalnym środowiskiem kształtowania poglądów dzieci i młodzieży na rzeczywistość ich otaczającą.
- Wszechpotężne mass media, które usurpują sobie prawo do wychowania młodego pokolenia, często ośmieszając tradycyjny model rodziny oraz wartości, na których jest ona zbudowana.
- Muzyka, która służy nierzadko do manipulacji tłumem i jednostką, będąca okazją do ucieczki z domu zarówno w sensie fizycznym jak i psychicznym.
- Wszechobecny Internet, który „kradnie czas” i odbiera możliwość dialogu w rodzinie, ponieważ wirtualna rzeczywistość jest dużo bardziej atrakcyjna niż rozmowa z matką czy ojcem.
- Nastawienie na przyjemność i konsumpcję usuwające z życia młodego pokolenia słowa: ofiara, wyrzeczenie, służba (bez tych postaw nie można zbudować trwałej i szczęśliwej rodziny).

Wobec powyższych zjawisk dorastający człowiek nie może pozostać obojętny. I tak powstaje nowa jakość stylu życia ucznia: globalny nastolatek. Uczeń jest kształtowany bardziej przez popularną kulturę i ideologię konsumpcji niż wartości narodowe czy religijne. Szkoła globalnego ucznia to kultura konsumpcji, a zatem zna on do-

¹³ A. Nalaskowski, *Edukacyjny show*, Kraków 1998, s. 7–8.

brze język angielski, ogląda MTV i VIVE, słucha amerykańskiej lub brytyjskiej muzyki, serfuje po wirtualnej cyberprzestrzeni, zna kody komputerowe, a Mona Lisę kojarzy z puszką od Coca Coli. Cechami charakterystycznymi osobowości globalnego nastolatka są następujące:

- szuka on tego, co „łączy” go z innymi;
- jest maksymalnie tolerancyjny dla różnicy i odmienności;
- „stoi z boku”, nie interesuje się polityką¹⁴
- postawa „zero look” – stan bylejakości, żadnych nawiązań do stylów, „estetyka nieobecności”¹⁵.

Coraz częściej nauczyciel w szkole i rodzic w domu spotykają się z nastolatkiem, który nieświadomie przesiąknięty ideami globalizmu staje się coraz bardziej bezbronny wobec problemów, które spotyka na swojej młodzińskiej drodze. Można zatem powiedzieć, iż coraz więcej nastolatków (wbrew pozorom) przeżywa lęk, a nawet panikę. Powodem jest właśnie samotność. W. Sadler, jeden z najwybitniejszych badaczy problematyki samotności, wyróżnił pięć rodzajów osamotnienia, które doskonale można zastosować do sytuacji globalnego nastolatka:

- samotność interpersonalna (to tęsknota do kogoś lub za kimś, np. z powodu utraty kogoś bliskiego);
- samotność społeczna (odczuwanie odizolowania od ludzi lub odrzucenia przez określoną grupę lub wspólnotę społeczną);
- samotność kulturowa (odczuwanie odmienności w stosunku do zwyczajowego, tradycyjnego sposobu życia);
- samotność kosmiczna (odczuwanie bezsensu własnej egzystencji, bycia poza sensem i znaczeniem życia);
- samotność psychologiczna (odczuwanie wyobcowania się z ważnej, istotnej części swojego ja)¹⁶.

¹⁴ Z. Melosik, *Edukacja a przemiany współczesnej. Implikacje dla teorii i praktyki*, [w:] *Nowe konteksty dla edukacji alternatywnej XXI wieku*, red. B. Śliwerski, Kraków 2001, s. 25 n.

¹⁵ P. Konstankiewicz, *Wieloznaczność jako podstawa konstruowania tożsamości*, Poznań 1998, s. 56.

¹⁶ W. Sadler, *The causes of loneliness*, [w:] *Psychology and personal growth*, ed. A. Arkoff, Boston 1984, n. 26 n.

Z praktyki szkolnej widać wyraźnie, że wszystkie wyżej wymienione rodzaje samotności dotyczą w jakimś stopniu uczniów na każdym etapie edukacji. Warto wspomnieć, iż

badania na niemowlętach wykazały, że potrafią one bardziej przywiązywać się do osoby, która je zabawia, niż do tej, która je karmi. Samotność (...) jest dla dziecka źródłem wielkiego przerażenia. Potrzeba kontaktu występuje jako pierwsza potrzeba psychiczna i trwa aż do ostatniej chwili przytomności¹⁷.

Dziecko odczuwające samotność staje się jeszcze bardziej podatne na zranienia, lęki, a także wpada w panikę, gdy pozostaje sam na sam z problemami, które spotyka. Taki uczeń nie potrafi budować trwałych i poprawnych relacji z drugą osobą. Często ucieka w świat fantazji, który jest tylko dodatkowym czynnikiem frustracyjnym, bowiem świat nierealny (wymarzony) w zderzeniu z rzeczywistością jest tak bardzo odległy.

Z samotnością nastolatka łączy się nieodłącznie pokusa samobójstwa. Niestety, jak pisze V. Alberti, „najbardziej samotne czują się osoby młode i często wybierają śmierć zamiast życia”¹⁸. T. M. Anthony wymienia sytuacje, w jakich człowiek młody czuje się źle i które mogą stać się przyczynami zamachów samobójczych, a źródła tkwią w coraz bardziej dokuczliwej samotności. Należą do nich:

- *Rozpad rodziny*. Tendencje socjologiczne wykazują wysoką korelację między wzrostem liczby samobójstw wśród nastolatków i wzrostem liczby rozwodów, większość samobójstw wśród nastolatków popełniają dzieci z rozbitych rodzin. Czasem przyczyną tego jest zachowanie jednego z rodziców, obciążającego dziecko winą za rozwód.

- *Zjawisko samooskarżania* za niepowodzenia rodzinne, rozpad rodziny.

- *Poczucie braku własnej wartości*. Karcenie dzieci czy nastolatków ma oddziaływanie pozytywne, gdy otacza się ich silną atmosferą akceptacji i miłości. Gdy taka atmosfera nie przeważa zdecydowanie, to karcenie przynosi emocjonalnie negatywne skutki.

¹⁷ E. Jundziłł, *Potrzeby psychiczne dzieci i młodzieży*, Gdańsk 2000, s. 37.

¹⁸ V. Albistetti, *Dobrodziejstwo samotności*, Kielce 1999, s. 34.

- *Brak zakorzenienia*. Choć większość nastolatków nie chce się do tego przyznać, tym czego najbardziej potrzebują, jest akceptacja, aprobata i uwaga rodziców.

- *Zaniedbanie*. Izolacja się jest typową cechą wielu nastolatków zagrożonych samobójstwem.

- *Poczucie niezrozumienia i niedocenyenia*. Dla nastolatka być docenianym znaczy być rozumianym¹⁹.

Warto w tym miejscu wspomnieć o jeszcze jednym zjawisku dotyczącym nastolatka, jakim jest mobbing szkolny. Wśród wielu przyczyn natury psychologicznej można wyróżnić kilka, które wpływają na bycie albo sprawcą, albo ofiarą mobbingu. Jednym z takich czynników jest samotność. Okazuje się, że szybko wzrasta liczba uczniów, którzy mają słabo rozwinięte kontakty, jakie mogłyby stać się przestrzenią społecznego oparcia²⁰.

Wychowawcze sposoby zaradcze

Pierwszym sposobem przeciwdziałania samotności globalnego nastolatka jest dbanie o jakość interakcji domowych. Podstawowym krokiem w kierunku tworzenia odpowiedniego klimatu wychowania w rodzinie jest troska o stosunki emocjonalne dziecka. Właściwe reakcje rodziców na nastrój swoich dzieci niosą ze sobą istotny bodziec do weryfikacji ich zachowań. Postawa tonizacji w sytuacjach podniecenia w sensie psychologicznym daje młodemu człowiekowi przeświadczenie, że jest ktoś, kto potrafi sobie radzić z problemami, jakie on przeżywa. To daje poczucie oparcia i zaspokaja potrzebę bezpieczeństwa. W momentach zaś depresyjnych rodzice powinni być czynnikiem mobilizacyjnym. Niezależnie od tego, w jakim wieku rozwojowym jest dziecko, musi ono znaleźć motywację do pokonywania trudności. Tę motywację powinni mu przede wszystkim podsuwać rodzice.

¹⁹ T. M. Anthony, *Dlaczego? Czyli Samobójstwo i inne zagadnienia wieku dorastania*, Warszawa 1994, s. 43 n.

²⁰ A. Asher, S. Hymel, P. Renshaw, *Loneliness in children*, „Child Development” 55(1984), s. 26 n.

Aby budować trwałą atmosferę wychowawczą, trzeba również zwrócić uwagę na dominujący nastrój uczuciowy w domu rodzinnym. Psychologowie są zgodni w twierdzeniu, iż „rodzina stanowi ważne źródło doświadczeń życiowych jednostki”²¹. A zatem nastrój panujący zazwyczaj w rodzinie ma wielki wpływ na postawę życiową wszystkich członków rodziny. Utrzymujące się stałe poczucie frustracji, zagrożenia czy smutku obniża odporność psychiczną na wydarzenia traumatyczne. Sprawia również, że nastrój negatywny jednego członka rodziny udziela się wszystkim. Dom rodzinny będący źródłem emocji negatywnych traci swoją stabilność jako środowisko wychowawcze. Staje się on toksyczny. A zatem należy zadbać o pozytywny nastrój uczuciowy. Trzeba pamiętać, że wszelkiego rodzaju trudności rozwiązywane ze spokojem i nadzieją kreują postawę równowagi emocjonalnej wszystkich członków rodziny.

W kształtowaniu dojrzałej osobowości istotne jest ukierunkowanie na świat wartości, ponieważ umożliwi to wychowankowi „doznawanie i zrozumienie wartości, a w końcu ich urzeczywistnienie”²². Niezastąpiona jest w tym wypadku rola rodziny. To ojciec i matka powinni docierać do dziecka z *dorostego świata* wartości i pokazywać podstawową kategorię: dobra i zła. Przeżywanie tych wartości w dzieciństwie wraz z rodziną umożliwi kształtowanie poprawnej hierarchii wartości, a jednocześnie wyposaża dziecko w mechanizmy obronne, z których będzie ono korzystało w życiu dorosłym. Zadaniem rodziców jest zatem nauczyć wybierać. Wydaje się, że istotnym czynnikiem wychowania do wyboru wartości jest komentowanie przez rodziców sytuacji życiowych, które dziecko spotyka w swoim środowisku. Ocena moralna konkretnych postaw gromadzi w dziecku odpowiednie doświadczenie w dokonywaniu wyborów. Komentarz bez osobistego przykładu rodziców sprawia jednak, iż szczególnie dorastające dziecko w imię protestu przeciw obłudzie i dwulicowości starszych z przekorą obraca się w kierunku

²¹ M. Tyszkowa, *Jednostka a rodzina: interakcje, stosunki, rozwój* [w:] *Psychologia rozwoju człowieka*, red. B. Harwas-Napierała, J. Trempała, Warszawa 2000, s. 139.

²² B. Żurkowski, *Wychowanie do wyboru wartości*, [w:] *Wychowanie na rozdrożu*, red. F. Adamski, Kraków 1999, s. 151.

przeciwnych wartości. Potrzeba więc konsekwencji i jednoznaczności w zachowaniu rodziców.

Kolejnym sposobem przeciwdziałania samotności współczesnego nastolatka jest kształtowanie w nim zdrowego krytycyzmu, który

nie polega na tym, by stwierdzać, że ten lub ów film to bzdura, tandeta, lecz na tym, że rozprawiamy się z jego wypowiedziami i twierdzeniami, z jego tokiem myśli, nakreśleniem charakterów najważniejszych osób i poddajemy ocenie ich wartość etyczną²³.

Tak rozumiany krytycyzm pozwala zapobiec manipulacji jaka ma miejsce w mass mediach. Stanowi on również świetną przeciwwagę wobec środowiska rówieśniczego, często zniewolonego modą i konsumpcjonizmem. Wychowawcy powinni zatem jak najwięcej rozmawiać z dziećmi, a szczególnie z młodzieżą, na temat postaw i zachowań ludzkich. Merytoryczna dyskusja pozbawiona krytykanctwa jest dobrą okazją do ukazywania modelu zachowań.

Do krytycyzmu przenikniętego Ewangelią wzywał przed laty Jan Paweł II, apelując do młodych:

nie wpisujcie w projekt Waszego życia treści zniekształconej, zubożałej i zafałszowanej (...); szukajcie tej prawdy tam, gdzie ona rzeczywiście się znajduje. Jeśli trzeba, bądźcie zdecydowani iść pod prąd obiegowych poglądów i rozpropagowanych haseł²⁴.

Oczywiście, w tej roli niezastąpiona jest rodzina, która powinna wspierać swoje dzieci w walce o autentyczny pogląd na świat oraz ludzką egzystencję. Korygowanie fałszywych wizji i stylów postępowania powinno być nieodłącznym składnikiem rodzinnych dyskusji. Trzeba pamiętać, iż właśnie rodzina stanowi najbardziej podstawowe środowisko wychowawcze. Wyniesiony z domu krytycyzm wobec postaw innych i wobec siebie samego zapewnia dziecku, a potem dorosłemu, prawidłowe funkcjonowanie w społeczeństwie. Jak więc widać, kształtowanie dojrzałego sumienia ma charakter społeczny.

Bardzo istotnym sposobem przeciwdziałania samotności współczesnego młodego człowieka jest wychowanie do odpowiedzialnego korzystania z mediów. To jedyna droga niwelowania ich złego

²³ G. Hansemann, *Wychowanie religijne*, Warszawa 1988, s. 209.

²⁴ Jan Paweł II, *List do młodych*, nr 10.

wpływu na dzieci i młodzież. Wychowawca może to czynić na różne sposoby. Oto one:

- Należy dyskutować z dziećmi i młodzieżą na tematy poruszane przez media.
- Istnieje potrzeba ukazywania kryteriów prawidłowej oceny programów telewizyjnych i stron internetowych.
- Należy sugerować rodzicom dyskretną kontrolę programów i stron w Internecie oglądanych przez dzieci i młodzież.
- Należy zachęcać wychowanków do używania autocenzury w korzystaniu z mediów (chodzi o tworzenie systemów motywacyjnych poprzez pogadanki i dyskusję na ten temat).

Jan Paweł II mówił, że zadaniem młodości jest „odkrycie człowieka wewnętrznego z jego właściwościami, talentami, szlachetnymi pragnieniami, ideałami, ale równocześnie jest to odkrycie słabości, wad, złych skłonności, egoizmu, pychy i zmysłowości”²⁵. W dobie coraz częstszej pokusy stawania się globalnym nastolatkiem powyższe wyzwanie staje się wręcz priorytetowym zadaniem zarówno dla młodych, jak i ich wychowawców. Dlatego też warto ciągle przypominać o tradycyjnych formach wychowania, o wartościach, bez których nie ma wzrastania oraz rodzinie zapewniającej prawidłowy rozwój zarówno fizyczny, psychiczny oraz duchowy. Trzeba także pamiętać, iż „pogodne doświadczenia życiowe wspierają proces wychowania i kształcenia, stymulują sferę emocjonalno-wolitywną oraz racjonalną człowieka. W wychowaniu radość życia pełni wiele ważnych funkcji dotyczących rozwoju, m.in. funkcję sensotwórczą, aktywizującą, generatywną, normalizującą, katarską i adaptacyjną”²⁶. Może więc warto ukazywać pracę nad sobą, stawianie sobie wymagań i konsekwentne postępowanie w oparciu o Boże przykazanie jako pełną radości i satysfakcji twórczość. Wtedy samotny nastolatek przerodzi się w twórczego, pełnego ideałów młodego człowieka.

²⁵ Jan Paweł II, *Przemówienie do młodzieży* (Jasna Góra 6 VI 1979), [w:] *Musicie od siebie wymagać*, Poznań 1984, s. 129.

²⁶ A. Żywczok, *Afirmacja życia – dobro moralne i wartość wychowawcza*, „Małżeństwo i Rodzina” 1-2(2005), s. 9.

Die Einsamkeit des globalen Teenagers als Problem der modernen Erziehung

Zusammenfassung

Das Problem der Einsamkeit wird zu einem der schwerwiegendsten Problemen der globalisierten Welt. Sie zeigt nämlich einen Unverwirklichungszustand des Menschen. Besonders schmerzhaft erleben gerade Kinder und Jugendliche das Einsamkeitsgefühl (sie kehren in sich selbst zurück und bleiben da). Das wird zu einer Herausforderung der modernen Bildung. Die Ursache dieser Einsamkeit liegt in den psychologischen, Entwicklungs-, Gesellschafts- und Moralfaktoren. In heutiger Zeit entsteht eine neue Lebensqualität des Schülers: ein globaler Teenager. Dieser Schüler wird stärker von der Popkultur und von der Verbraucherideologie als von den patriotischen und religiösen Werten geprägt. Die Schule des globalen Schülers heißt heute die Verbraucherkultur. Das heißt: der Schüler spricht Englisch, guckt Mtv und Viva, hört amerikanische oder britische Musik, surft in virtuellen Welten, beherrscht Computercode und kennt Mona Lisa nur aus einer Coladose. Solch ein Teenager wird immer mehr zu einem einsamen Teenager, in der Welt, in der er lebt. Deswegen besteht heute die Notwendigkeit der Erziehungshandlungen (besonders in der Familie), um den beunruhigenden Entwicklungstendenzen der jungen Generation entgegenzuwirken.